

**Quatre visions pictòriques del
monestir de Poblet**

Ramon Ribera Gassol

Quatre visions pictòriques del monestir de Poblet

Ramon Ribera Gassol

riberagassol@yahoo.es

Raval de Lleida, 1, 2

43430 Vimbodí

Resum: Al Museu del Monestir de Santa Maria de Poblet es conserven quatre quadres realitzats per tres artistes catalans de la segona meitat del segle XIX, que coincideixen en la temàtica: la captació més general o més concreta del cenobi cistercenc quan restava en estat d'abandó a conseqüència de la desamortització dels béns eclesiàstics de l'any 1835. Aquests quadres es converteixen, per tant, en testimonis de com era el conjunt monàstic. En aquest article els estudiem i apleguem la informació que n'hem trobat.

Paraules clau: pintura, quadre, monestir, Fortuny, Poblet, Martí Alsina, Battistuzzi, ruïnes

Abstract: At the Museum of the Santa Maria de Poblet Monastery it is kept four paintings made by three Catalan artists of the second half of the 19th Century, which agree on the topic: the more general or more specific capture of cistercian monastery when it remained in a state of neglect due the confiscation of church goods in 1835. These paintings become, therefore, testimonies of how the monastic complex was. In this paper we study them and collect information about them that we have found.

Keywords: painting, picture, monastery, Fortuny, Poblet, Martí Alsina, Battistuzzi, ruins

L'any 1835 es produir l'anomenada desamortització de Mendizábal, decret que comportà la clausura i apropiació dels béns eclesiàstics, i provocà la destrucció i abandó de molts béns immobles religiosos; a partir d'aquest fet un tema pictòric que agafa rellevància al llarg del segle XIX és la representació d'edificis medievals en ruïnes, que fou promogut, en certa manera, pels anomenats pintors natzarens, que fan una exaltació de l'ideari medieval cristià, una recerca dels orígens d'identitat nacional i, a la vegada, els donen un contingut històric, pintoresc o arqueològic. També és un moment en què es posen de moda publicacions graficoliteràries de descripció de paisatges i monuments i es creen les Comissions de preservació i restauració de monuments. En paraules de Pere Hereu:

«Les ruïnes esdevenen venerables herències d'uns temps allunyats, més harmoniosos i més feliços que el present. La crema de convents i la desamortització vénen a ser una mena de «distanciament» o de catarsi que ajuda a dotar els antics edificis de qualitats estètiques i literàries i, per això, esdevé un factor que contribueix a valorar-los i, en general, desvetlla la consideració d'unes arquitectures fins aleshores negligides pel classicisme acadèmic»¹

Aquesta temàtica i aquest ideari els trobem reflectits en els quatre quadres que descrivim a continuació.

Ramon Martí Alsina (Barcelona, 1826-1894)

Va estudiar a l'Escola de Llotja de Barcelona, de la qual fou professor. Fou un prolífic pintor i dibuixant. És considerat el màxim representant del realisme i la figura clau de la renovació de la pintura catalana moderna, que aplica un nou concepte pictòric que fonamentarà el futur del paisatgisme català. Fou defensor de l'estudi directe, atent i analític de la naturalesa. Les seves composicions són de pinzellada densa i gruixuda. Rebé la influència de l'escola francesa de Barbizon i de Gustave Courbet. Va realitzar molts paisatges i dins d'aquesta temàtica també en féu sobre edificis històrics en ruïnes de dos tipus: els pròpiament centrats en l'edifici i d'altres amb una visió més àmplia de la perspectiva. Integrà el monument dins de la naturalesa, per donar-li un aire més romàntic, una visió més onírica, en què l'home és meravella per la natura. Dins d'aquesta última tipologia és on podem situar el quadre pobletà.

Vista general del monestir de Poblet. Ramon Martí Alsina. (Fig. 1)

- Oli sobre tela
- Datat entorn el 1870
- Signat en l'angle inferior dret: R. Martí. A sota hi consta el número: 5872
- 77 x 1,69 cm
- Procedència: Col·lecció Eduard Toda
- Descripció:

Panoràmica del monestir, captada des de la llunyania. En un primer terme hi ha un grup de tres persones; en un ampli terreny, en conversa, una parella. Ell va abillat de català i mira envers l'espectador, mentre que l'altre home, amb vestit i barret, és com si simbolitzés el visitant forani. Al costat dret, un grup de pagesos fan feines del camp; més enllà hi ha un altre grup de tres persones, una d'elles –una dona– recull una cosa del terra. Pel camí es veuen unes persones muntades a cavall. Dominant el fons hi ha el monestir de Poblet amb les seves nombroses edificacions. El cel està parcialment nuvolat.

-Observacions:

Es desconeix en quin moment Martí Alsina féu estada al monestir. Segons consta a la *Guia del museu* i també segons les fonts consultades, el pintor s'equivoca en la ubicació de l'anomenada Torre dels Sabaters, ell la situa al darrere de l'església, mentre que en realitat està situada al davant, al costat dret.

En el mateix museu es conserva una altra pintura de Martí Alsina: *Noia menjant uns fruits*. Oli sobre taula. 43 x 25 cm. Signat R. Martí a l'angle inferior dret; en el mateix costat, una mica més amunt, hi ha una dedicatòria: «*Recuerdo* [la resta és il·legible]» i a sota torna a estar signat: R. Martí. Fou una donació d'un particular a la comunitat cistercenca.

- Bibliografia:

Cent anys de paisatgisme català. Catàleg exposició. Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 1994.

CHILLON DOMÍNGUEZ, Concepció. *El pintor Ramon Martí Alsina (1826-1894): Contrastos de la seva vida a partir d'una documentació inèdita i proposta d'un primer catàleg.* Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona, 2010. [Tesi doctoral.]

OLIVER, Jesús M. *El Palau reial de Poblet. Guia del Museu.* Poblet: Publicacions Abadia de Poblet, 2002.

Ramon Martí Alsina a Argentona. Catàleg exposició. Argentona: Museu del Càntir, 2005.
Ramon Martí Alsina. El Gran Dia de Girona. Anatomia d'un quadre. Catàleg exposició. Girona: Museu d'Art de Girona, 2010-2011.

Achille Battistuzzi (Trieste, 1866 ? – Barcelona, 1891)

Fou un pintor d'origen italià, que es va establir a Barcelona. També es va dedicar a l'escenografia. L'any 1877 fundà una escola de perspectiva, aquarel·la i aiguatinta, però va ser conegut essencialment per les pintures amb vistes urbanes, interiors, ruïnes i vistes d'edificis. Va destacar per la seva

objectivitat, minuciositat, detallisme i rigor arquitectònic. Pel seu origen venecià la seva obra s'acosta als grans pintors vedutisti. Per les dates que hi ha en un dibuix i en una pintura, se sap que durant els anys 1870 i 1871 estigué a Poblet on va realitzar alguns dibuixos i pintures de cavallet sobre el monestir. Al museu se'n conserven dues obres:

L'antiga Hostatgeria. Achille Battistuzzi. (Fig. 2)

- Oli sobre tela
- Signat a l'angle inferior dret: A. Battistuzzi. A sota hi ha el número 3 en vermell.
- 44 x 55 cm
- Procedència: Els dos quadres foren una donació de la senyora Anna Girona al Patronat del Monestir de Poblet.
- Descripció:

Vista del que se suposa que fou l'hostatgeria –edifici del segle xv. Actualment de la construcció no en queda pràcticament res. Davant de l'edifici veiem un caçador amb el gos i un altre home amb vestit jaqueta i barret (aquest personatge també l'hem trobat en el quadre de Martí Alsina). Més enllà, al costat dels contraforts del que devia ser la capella de l'hostatgeria, hi ha un carro i a prop seu un home assegut. Al fons, es veu un petit fragment de la façana

Porta reial i tram de muralla. Achille Battistuzzi. (Fig. 3)

principal, la torre anomenada dels Sabaters i la part superior de la sagristia nova.

- Oli sobre tela
- Signat a l'angle inferior dret: A. Battistuzzi. A sota hi ha el número 4 en vermell.
- 44 x 55 cm
- Descripció:

Perspectiva del tram de muralla comprès entre la Porta Reial i l'anomenada Torre del Prior. La muralla fou construïda sota el regnat de Pere el Cerimoniós per defensar el cenobi. Davant la magnificència de les dues torres teials veiem, en un primer pla, uns soldats a cavall. Més enllà hi ha dues senyores, una amb ombrel·la, acompanyades per un cavaller. En una pedra hi ha assegut un nen amb barretina.

- Observacions:

Al Museu Nacional d'Art de Catalunya es conserven quatre dibuixos de Battistuzzi de temàtica pobletana: *Atri d'entrada al monestir* (núm. inv. 000787-D), *Celler* (núm. inv. 066959-D) –dibuix datat el 1870, al qual ens hem referit anteriorment–, *Claustre* (núm. inv. 066960-D) i *Celler* (núm. inv. 066961-D).

En la mostra «El paisatge silencià: vistes d'indrets de Catalunya (1850-1890)», organitzada per la Galeria d'Art Artur Ramon de Barcelona (4 de març – 17 d'abril de 2004), entre les obres exposades hi havia la pintura *El Celler del Monestir de Poblet*: oli sobre tela, 65 x 83 cm, signada, titulada i datada: «A. Battistuzzi. Poblet. 1871» (a l'angle inferior dret).

- Bibliografia:

- ALTISENT, Agustí. *Història de Poblet*. Poblet: Publicacions Abadia de Poblet, 1974.
- BARRAL ALTET, Xavier. «La catedral de Barcelona l'any 1877 i el medievalisme d'Achille Battistuzzi». *D'Art*, 20, 1994, p. 325-348.
- OLIVER, Jesús M. *El Palau reial de Poblet. Guia del Museu*. Poblet: Publicacions Abadia de Poblet, 2002.

Marià Fortuny Marsal (Reus, 1838 – Roma, 1874)

Va començar a estudiar l'any 1847 a l'Escola Pública de Dibuix de Reus. L'any 1853 es va traslladar a Barcelona i va entrar a estudiar a l'Escola de Llotja. L'any 1857 va anar a estudiar a Roma. De seguida va aconseguir fama i prestigi. Fortuny no va conrear la temàtica del paisatge amb massa freqüència, però quan ho va fer les seves composicions es van caracteritzar per una certa originalitat. Moltes daten de la seva època de joventut.

El quadre que ens ocupa, de petites proporcions, no està signat; però segons explica Lluís Monreal, ja que ell encara ho pogué veure, la pintura en el revers tenia un paper amb una inscripció que certificava que l'obra fou realitzada per Marià Fortuny quan era joventut.

Façana de l'església, Porta reial i tram de muralla. Marià Fortuny. (Fig. 4)

- Oli sobre taula
- Datat entre 1850 i 1852
- 11,5 x 21 cm
- Procedència: Donació del senyor Felip Bertrán Güell, fundador i primer president de la Germandat de Poblet, a la comunitat cistercenca
- Descripció:
Àmplia perspectiva de la façana de l'església, la porta reial i el tram de

muralla comprès entre la citada porta i la Torre del Prior. Al final es veu un mur que corresponia a l'anomenat Hort de l'Apotecari, on es conreaven plantes medicinals. En el segon quadre de Battistuzzi, el pintor també capta aquest tram final, però amb la particularitat que l'esmentat mur no el representa; com s'ha dit, el pintor féu estada al cenobi l'any 1870, volem pensar que en aquell moment el mur ja havia estat enderrocat.

Davant de la porta d'entrada de l'església, veiem la figura d'un home amb barret i amb el braç dret alçat, com si estigués cridant l'atenció del grup d'homes i dones que hi ha en l'angle inferior esquerre. El cel està parcialment nuvolat.

Fortuny, a diferència de Battistuzzi, no és tant detallista a l'hora de pintar les arquitectures i els elements ornamentals. La composició és tota ella més esbossada.

- Observacions:

L'obra fou adquirida per Felip Bertrán a un col·leccionista particular de Barcelona, que vivia al carrer Aribau. Abans de fer-ne donació es féu fer per a ell una còpia de major grandària.

La casa de subhastes Lamas Bolaño de Barcelona, en una de les seves sessions (en desconexem l'any), va subhastar amb el número de lot 1610 un dibuix en tècnica mixta (19 x 28,5 cm) que corresponia a una *Vista del celler del monestir de Poblet* i té la inscripció «Poblet». Hi constava que estava realitzat per Marià Fortuny i anava acompanyat per un certificat d'autenticació emès per l'Institut Amatller de Barcelona.

Bibliografia:

- Catàleg de pintura segles XIX i XX. Fons del Museu d'Art Modern.* Volum II. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1987.
- Fortuny. Catàleg exposició.* Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2003-2004.
- GONZÁLEZ, Carlos; MARTÍ, Montserrat. *Mariano Fortuny Marsal. Catálogo de Óleos, Acuarelas y Dibujos.* Volum II. Barcelona: Ediciones Catalanas, 1989. [En aquest llibre el quadre del museu de Poblet té el número de catàleg P. 2.01.52 / 54, no hi ha cap reproducció fotogràfica, p. 58.]
- Marià Fortuny. Dibuixos i Gravats al Museo Salvador Vilaseca. Catàleg exposició.* Barcelona: Fundació Caixa Penedès – Edicions Lunberg, 1997.
- MONREAL TEJADA, Lluís. *Casa Bertran en San Gervasio.* Barcelona: Policrom, 1985.
- OLIVER, Jesús M. *El Palau reial de Poblet. Guia del Museu.* Poblet: Publicacions Abadia de Poblet, 2002.

Notes

- (1) DIVERSOS AUTORS. *El Romanticisme a Catalunya.* Barcelona: Editorial Pòrtic, 1999, p. 64.

Rebuda: novembre 2010

Valoració: Joan Yeguas Gassó (conservador del MNAC)

Acceptació: desembre 2010